

Enstitüsü	:	Fen Bilimleri Enstitüsü
Dalı	:	Mimarlık
Programı	:	Mimarlık Tarihi ve Restorasyon
Tez Danışmanı	:	Prof. Dr. Nadide SEÇKİN
Tez Türü ve Tarihi	:	Yüksek Lisans –Haziran 2016

ÖZET

KİLİS’TE CUMHURİYET MEYDANI VE MUHARREM BEY SABUNHANESİ KORUMA PROJESİ

Kilis; Ortadoğu’nun Anadolu’ya açılma noktasında, “Bereketli Hilal” denilen bölgede yer alması ile tarihsel süreç içinde önemli bir konuma sahip olmuştur. Bu nedenle Kilis; tarih boyunca birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış ve ticaret yolları üzerinde bulunmasından dolayı her zaman önemli bir ticari merkez olmuştur. Osmanlı döneminden itibaren gelişerek devam eden ticaret faaliyetleri Kilis’i Antakya, Gaziantep, Hatay şehirleri içinde pazar konumuna getirmiş, bu nedenle birçok çarşı, bedesten, han yapıları inşa edilmiştir.

Osmanlı döneminde de şehrin odak noktası ve en büyük şehir pazarının kurulduğu yer olan Cumhuriyet Meydanı (eski adıyla Pazar Meydanı) ise çevresinde, Hükümet Konağı, Tekke Camisi ve Külliyesi, Mevlevihane ve han yapılarını bulundurması bakımından önemli bir konumdadır.

Kilis’te tarımsal üretimin ağırlıklı olması neticesinde bu durum bölgenin mimari biçimlenişine de yansımıştır. Bu bağlamda Kilis’te zeytin imalathanesi/mahseresi, pekmezhanesi, şırahane, sabunhane/masmana, bulgur imalathanesi/mider gibi özgün geleneksel üretim yapıları bulunmaktadır.

Geleneksel üretim yapıları; dönemin ve bölgenin kültürel, ekonomik, tarımsal, mimari ve üretim tekniklerini göstermesi bakımından önemlidir. Son zamanlarda terk edilen geleneksel üretim yapılarının çoğu yok olmuş ancak birkaç yapı örneği günümüze ulaşabilmiştir.

Kilis’in geleneksel mimarisinin, sosyo-ekonomik hayatının ve kültürünün bir parçası olan sabunhaneler (masmana), kentin geleneksel üretim yapılarından günümüze ulaşabilmiş kısmını oluşturmaktadır. Ancak özgün üretim donanımlarını kaybeden ve gün geçtikçe yok olmaya devam eden bu mirasın özgün kimliğinin gelecek kuşaklara aktarılması bakımından ne yazık ki, henüz bilinçli bir proje ya da uygulama yapılmamıştır.

Bu çalışma kapsamında Kilis Cumhuriyet Meydanı ve çevresi ile Tekke Mahallesi’nde bulunan Sabunhane ele alınmıştır.

Tez kapsamında birinci bölümde giriş, ikinci bölümde kentin tarihi, mimari, geleneksel üretim yöntemleri ve geleneksel üretim yapıları, üçüncü bölümde bölgenin mimari biçimlenişi incelenmiştir. Dördüncü bölümde seçilen yapının mevcut durumunun belgelenmesi ile plan ve mekân özellikleri, strüktürel özellikler, cephe ve bezeme özellikleri anlatılmış, yapının korunma sorunları ise yapılan malzeme, dönem, hasar tespit analizleri ile irdelenmiştir. Beşinci bölümde Kilis, Gaziantep, Nizip ve Antakya'da bulunan aynı işlevli yapılar incelenmiş ve tüm veriler doğrultusunda restitüsyon önerisi geliştirilmiştir. Altıncı bölümde; restitüsyon önerisi, yapıya ait özgün öğeler, sözlü kaynaklar, yeniden işlevlendirilen dünyada ve Türkiye'de bulunan sabunhane örnekleri doğrultusunda restorasyon ve koruma önerisi sunulmuştur. Yedinci bölümde değerlendirme ve çalışmanın sonuçları aktarılmıştır. Ekler bölümünde ise yerel terimler sözlüğüne, yapıya ve çevresine ait belgelere yer verilerek çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kilis, Sabunhane, Masmana, Geleneksel Üretim Yapıları, Kilis Cumhuriyet Meydanı, Kilis Tekke Mahallesi, Kilis Canbolad Paşa Külliyesi.

University : Istanbul Kültür University
Institute : Institute of Science And Technology
Department : Architecture
Programme : History of Architecture and Restoration
Supervisor : Prof. Dr. Nadide SEÇKİN
Degree Awarded and Date : M. Arch – June 2016

ABSTRACT

CUMHURİYET SQUARE IN KİLİS AND MUHARREM BEY SOAP FACTORY CONSERVATION PROJECT

Kilis, located at the entrance gate to Anatolia from Middle East, the region called “Fertile Crescent”, has always had a significant position in history. Therefore Kilis, hosting many civilizations throughout history and due to its critical location on the trade routes, has always been an important commercial center. Ongoing trade activities developed during Ottoman Era, has put forward Kilis as a central market prevailing over such other neighboring cities as Antakya, Gaziantep and Hatay, which led to the construction of many covered, bazaars, bedestens and khans.

Cumhuriyet Square (or known as Bazaar Square formerly) the focal point of the town where the largest bazaar of the town is established, has an important location within the city particularly because of accommodating such culturally and historically precious buildings as Government House, Tekke Mosque Complex, Mevlevihane and khans around. The overall feature of agriculture, the prevalent type of cultivation of land, makes a profound impact on the architectural formation of the region. In this sense, there are many traditional production buildings in this region like olive mill, production facility for molasses, soap factories and wheat mill all of which are the invaluable inheritance but not used anymore.

The traditional manufacturing/production buildings are also of great importance as they provide interesting information about the cultural and economic lifestyle as well as the agricultural, architectural and manufacturing techniques then adopted in the region. Most of the traditional manufacturing buildings which have been kept out of use have disappeared; nevertheless luckily, some have survived, standing for the examples of such structures.

Kilis soap factory, which is part of the traditional architecture of the socio-economic life and culture, is the part that has survived the city's traditional production structure. However, no comprehensive project or feasible application has yet been conducted to transport to the future generations the original identity of this precious heritage which is about to disappear as has lost the original superstructural equipment.

In this thesis study, Kilis Cumhuriyet Square and its environs, as well as the soap factory in Tekke Neighborhood is examined.

Within the framework of this thesis, the first chapter is the introduction, the second chapter is about the history of the city, architecture, traditional production methods and traditional production buildings, and the third chapter is about architectural characteristics of the region. The structure chosen in the fourth chapter comprises the certification of the existing plans, spatial characteristics, structural features, described facade and decorative features, and the structure protection issues have been scrutinized through assessment analyses for the equipments; the era, and the damages encountered. In the fifth chapter, the same function is performed in Nizip, Gaziantep, Kilis and Antakya, and restitution of recommendations has been developed in accordance with all the data. In the sixth chapter, based on the restitution of recommendations, the original elements of the building, a variety of verbal sources and the available examples for refunctioned traditional soap factories in the world in general and in Turkey in particular, a proposal for restoration and conversation of such buildings has been developed. In the seventh chapter the assessment and the results of the study have been conveyed. In the appendix, the term work permit to the local dictionary and documentation of the structure and its surroundings have been conveyed.

Keywords: Kilis, Soap Factory, Masmana, Traditional Production Buildings, Kilis Cumhuriyet Square, Kilis Tekke Neighborhood, Kilis Canbolad Pasha Complex.